

Ἡ κοινωνικὴ διάσταση τοῦ ὀρθόδοξου ἠθους

Τὸ ὀρθόδοξο ἠθος τῆς Ἐκκλησίας ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ὑπαρκτικὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀλήθειας τοῦ προσώπου καὶ ἐκφράζει τὴ ζωὴ ὡς κοινωνία καὶ ἀλήθεια. Ἡ ζωὴ τοῦ προσώπου ὡς ὑπαρκτικὴ ἀλήθεια ἐλευθερίας καὶ ἐτερότητας δὲν ἐνέχει ἀπλῶς τὴ διάστασιν τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ συνίσταται ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς κοινωνίας. Τὸ ἠθος τῆς ζωῆς ὡς κοινωνίας ἰδρύει τὸν τρόπο ὑπάρξεως, τὴν ἀλήθειαν τοῦ προσώπου. Συνεπῶς, ἡ κοινωνικότης δὲν εἶναι κάποιον ἐπίθεμα ἢ ἐπιφαινόμενο, ἀλλὰ συστατικὴ προϋπόθεσις τοῦ προσώπου.

Τὸ ἠθος τῆς κοινωνίας, τὸ πρόσωπον ὡς ὑπαρκτικὴν πραγμάτωσιν τοῦ κοινωνικοῦ γεγονότος τῆς ζωῆς, σαρκώνεται ἱστορικὰ καὶ κοινωνικὰ στὴν εὐχαριστιακὴ συγκρότησιν τῆς Ἐκκλησίας. Συνεπῶς, τίθεται εὐλόγη τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ συμβολὴ καὶ φανέρωσιν αὐτοῦ τοῦ ἠθους στὴν ἀμεσότητα τῆς ἱστορικῆς καὶ κοινωνικῆς πορείας τοῦ συλλογικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Ποιὰ ἀλήθεια κομίζει τὸ ὀρθόδοξο ἠθος γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς συμβίωσης τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὴν ἐπίτευξιν ἀντικειμενικῶν λύσεων στὴ λειτουργία τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου;

Ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς ποὺ κυριαρχεῖ παγκοσμίως στὴν ἐποχὴ μας, βασιίζεται σὲ τελείως διαφορετικὰ ὄντολογικὰ προϋποθέσεις στόχων καὶ σκοπιμοτήτων ἀπὸ τὸ ὄραμα καὶ τὴν πράξιν τῆς ὀρθόδοξης Παράδοσης. Ἄν στόχος τοῦ ὀρθόδοξου ἠθους εἶναι τὸ *κατ' ἀλήθειαν ζῆν*, ἢ νοηματοδότησις τῆς ζωῆς πέρα ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὸν θάνατον, ὁ ἠθικὸς προβληματισμὸς τῆς Δύσεως συνδέει τὸ ἠθος μὲ τὴ βελτίωσιν τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν τοῦ ἀνθρώπινου βίου, τὴν ἀλήθειαν μὲ τὴ χρηστικὴ ἀποτελεσματικότητά της. Ἡ ἀμεσότητα τῶν ἀναγκῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἡ ὀρθολογιστικὴ ρύθμισις τῶν προβλημάτων τοῦ ὀρίζουν τὴν ἠθικὴ ὡς κανονιστικὴ προϋπόθεσις κάθε κοινωνικῆς πρακτικῆς. Ἡ *ἠθικὴ τῆς ἀποτελεσματικότητος* προβάλλει ὡς μόνη δυνατότητα διευθέτησις τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων.

Βέβαια, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀμφισβητήσῃ τις ἐπιτυχίες τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἀγῶνων ποὺ ἀπέδωσαν καρποὺς σὲ θέματα ἀνθρώπινον δικαιωμάτων, στὴ βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν διαβίωσης, χωρὶς ἀσφαλῶς καὶ νὰ ἐξαλείψουν τὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Ταυτόχρονα, εὐκόλα γίνεται ἀντιληπτὸ πὼς κατὰ καιροὺς ἐμφανίζονται νέα προβλήματα, τὰ ὅποια τείνουν νὰ ὑποδουλώσουν τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνία του. Ἡ ἀνωμμία τῶν καταναλωτικῶν μαζῶν, ἡ οἰκολογικὴ καὶ βιοτεχνολογικὴ κρίσις, ἡ μηχανιστικὴ καὶ ἰσοπεδωτικὴ ὀργάνωσις τῆς κοινωνίας τῶν πληροφοριῶν καὶ τῆς ἀφθονίας, ἡ παγκόσμιον οἰκονομικὴ κρίσις καὶ οἱ ἐπιπτώσεις της στὶς ἀδύναμες οἰκονομικὰ χῶρες συνθέτουν τὸ πρόβλημα τῆς ὑποβάθμισις τῆς ποιότητος τῆς ζωῆς, ἡ ἀναβάθμισις τῆς ὁποίας προβάλλει ὡς νέο κοινωνικὸ ὄραμα ποὺ θὰ ὀδηγήσῃ νομοτελειακὰ σὲ νέους κοινωνικοὺς καὶ ἰδεολογικοὺς μετασχηματισμοὺς. Ἡ κοινωνικὴ ἠθικὴ θὰ κληθεῖ καὶ πάλι νὰ διαχειριστῆ καὶ νὰ διευθετήσῃ ἀποτελεσματικὰ αὐτὰ τὰ νέα προβλήματα. Ὁ ἕξφρενος ρυθμὸς τῶν τεχνολογικῶν ἐφαρμογῶν τῆς ἐπιστήμης στὴν καθημερινὴ ζωὴ θὰ

δημιουργήσει την ανάγκη για πολιτική παρέμβαση με σκοπό την υιοθέτηση μιᾶς κοινῆς ἀποδεκτῆς ἠθικῆς διευθέτησης.

Ἄν θέλουμε νὰ εἶμαστε τίμοι μετὰ τὴν Ὁρθοδοξία, θὰ πρέπει ἀπερίφραστα νὰ δηλώσουμε πὼς δὲν διαθέτει μιὰ τέτοια κοινωνικὴ ἠθικὴ, ἀντικειμενικὰ μετρήσιμη καὶ πολιτικὰ ἐφαρμόσιμη. Τὸ ὀρθόδοξο ἦθος, ἐπίσης, δὲν συνιστᾷ οὔτε ἀτομικὴ καὶ ὑποκειμενικὴ ἠθικὴ, οὔτε ἐκφράζεται μαζικὰ ὡς ἄθροισμα ἀτομικῶν ἐπιτευγμάτων ἀρετῆς. Πολὺ περισσότερο, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ πρόγραμμα πὺ θέλει νὰ ἐπιβάλλει τὸν ἐπίγειο «παράδεισο» μιᾶς τέλειαις ἠθικῆς κοινωνίας. Ἡ θεώρηση ὅτι «τὸ κοινωνικὸ πρόγραμμα τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι τὸ περὶ Ἁγίας Τριάδος δόγμα», ιδέα πὺ προέκυψε ἀπὸ τὸ κίνημα τῶν Σλαβοφίλων, οἱ περὶ ἠθικοῦ σοσιαλισμοῦ θέσεις τοῦ Ντοστογιέφσκι ἢ τοῦ Σολζενίτσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ πολιτειακοῦ κοινοτισμοῦ ἀπόψεις ὀρισμένων Νεοελλήνων στοχαστῶν ἐκφράζουν μιὰ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ πρόταση πὺ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Παράδοση. Ὡστόσο, τὸ ἱστορικὸ περιεχόμενον μιᾶς τέτοιας πρότασης παραμένει ἀκόμη ζητούμενον, γεγονός πὺ θὰ πρέπει νὰ μᾶς προβληματίσει σοβαρὰ. Τὸ ἦθος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλευθερίας δὲν προγραμματίζεται, ἢ προσωπικὴ στάση δὲν θεσμοποιεῖται, τὸ πρόσωπο δὲν ὑπόκειται σὲ ὀργάνωση καὶ ἐπιβολή.

Στοὺς ἀντίποδες κάθε κοινωνικῆς ἠθικῆς πὺ συστηματοποιεῖ καὶ προγραμματίζει τὸν ἀτομικὸ καὶ συλλογικὸ βίον, ἐπιβάλλοντας ἀντικειμενικὰ σχήματα συμπεριφορᾶς, σκοπεύοντας ἔστω καὶ στὴν πὺ εὐγενικὴ καταξίωση τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἦθος τοῦ προσώπου δὲν ὀργανώνεται ἀποδοτικὰ, δὲν τελεσφορεῖ ὀρθολογικὰ, ἀντικειμενικὰ καὶ ἐπιβεβλημένα. Καμιά εὐτυχία καὶ ἠθικότητα, ἄσχετη μετὰ τὴν ὑπαρκτικὴ περιπέτεια τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει προγραμματικὸ περιεχόμενον τοῦ ὀρθόδοξου ἠθους.

Παρ' ὅλο πὺ τὸ ὀρθόδοξο ἦθος δὲν προσφέρεται σὰν ἓνα κλειστὸ σύστημα κανόνων συμπεριφορᾶς καὶ ἀντικειμενικῆς ἐπιβολῆς, μπορεῖ νὰ νοηματοδοτεῖ κάθε πτυχὴ τοῦ προσωπικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου. Νὰ προσφέρει τὰ βαθύτερα ὑπαρκτικὰ κίνητρα πὺ θὰ ὠθήσουν τὸν ἄνθρωπο νὰ λειτουργήσει πέρα ἀπὸ ἐφήμερα ἠθικὰ κατασκευάσματα, ἀξίες καὶ κανόνες, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν σχέση μετὰ τὴν ὑπαρκτικὴ περιπέτεια τῆς ζωῆς του. Μπορεῖ τὸ ὀρθόδοξο ἦθος νὰ συμβάλλει στὴν ἐπανεύρεση τοῦ κατ' ἀλήθειαν νοήματος τοῦ ἠθικοῦ βίου, δεδομένου ὅτι τὸ εὐχαριστιακὸ ἦθος τοῦ προσώπου γίνεται κατανοητὸ μόνον ὡς συνέπεια μιᾶς ὑπαρκτικῆς ἀλλοίωσης, ὡς προέκταση καὶ μόνον τῆς λειτουργικῆς ἐμπειρίας καὶ μεταμόρφωσης; Τὸ ἦθος τοῦ προσώπου ἀσφαλῶς δὲν παρέχει ἄλλοθι γιὰ μυστικιστικὰ καὶ ἀνιστορικὰ ἀποδράσεις ἀπὸ τὰ κοινωνικὰ δρώμενα. Ἡ ἐλεύθερη ἀνταπόκριση στὴν κλήση τῆς κοινωνίας μετὰ τὸν Θεὸ συνεπάγεται τὴν ὑπαρκτικὴν μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ κόσμου. Χαρίζει ἀδιάκοπα ἐμπειρίες τῶν Ἑσχάτων μέσα στὴν Ἱστορία, προσανατολίζοντάς τὴν στὸ ἀδιάστατο παρὸν τῆς κοινωνίας, ὡς τὸ πλήρωμα τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου.

Σταῦρος Παγκάρογλου